

**TRADICIJA I HERMENEUTIKA
(TRADITION & HERMENEUTICS)
MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SIMPOZIJ
Zagreb, 13. studenoga 2024.**

Nedjeljka Valerija KOVAČ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 5, HR – 10000 Zagreb
nedjeljka.kovac@kbf.unizg.hr

»Tradicija i hermeneutika« (Tradition & Hermeneutics) naziv je međunarodnog znanstvenog simpozija, koji je u organizaciji Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Teološke fakultete Univerze v Ljubljani i Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Graz održan 13. studenoga 2024. godine u Nadbiskupijskome pastoralnom institutu u Zagrebu. Simpozij se u cijelosti održao na engleskom jeziku, a na njemu je sudjelovalo ukupno jedanaest izlagača iz Hrvatske, Slovenije, Austrije i Luksemburga.

Izv. prof. dr. sc. Tomislav Kovač, uvodeći u temu toga simpozija, kazao je kako je u današnje vrijeme potrebno posebnu pažnju posvetiti hermeneutici kao načinu interpretacije religijske stvarnosti u svjetlu suvremenih filozofskih i teoloških promišljanja, s naglaskom na razumijevanje interpretacije tradicije kao neophodnog posrednika smisla i socioreligijske kohezije ili pak kao nositelja anakronizma i otuđenja.

U ime domaćina sudionicima se obratio o. d. dekana KBF-a prof. dr. sc. Mario Cifrak, pohvalivši izbor istraživačke teme i zaželjevši svim sudionicima plodonosan znanstveni rad. Prof. dr. sc. Janez Vodičar uputio je pozdrave u ime dekana Teološke fakultete Univerze v Ljubljani, a prof. Christoph Heil u ime dekanice Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Graz, obojica istaknuvši i pohvalivši svoje suradnje s KBF-om u Zagrebu.

Prvim dijelom toga simpozija moderirao je prof. dr. sc. Nenad Malović (KBF Sveučilišta u Zagrebu), a obuhvaćao je izlaganja usredotočena na filozofski pristup tradiciji i hermeneutici.

Prof. dr. sc. Danijel Tolvajčić (KBF Sveučilišta u Zagrebu) govorio je o temeljnim principima Schleiermacherova pojma hermeneutike (»Fundamental Principles of Schleiermacher's Hermeneutics«), koji on shvaća kao teoriju razumijevanja. Friedricha Schleiermachersa smatra se utemeljiteljem hermeneutike kao opće discipline koja se tiče svakog ljudskog čina komunikacije. Posebno se bavio biblijskom hermeneutikom i biblijskim tekstom, smatrajući ga jezičnim i umjetničkim proizvodom svoga autora. Utemeljio je »hermeneutički krug«, sukladno kojem se biblijski tekst ispravno razumijeva iz svoje cjeline i dijelova te u čije razumijevanje ulaze odnosi između teksta, čitatelja i konteksta.

Daniel Miščin (Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu) bavio se pitanjem tradicije kod Hans-Georga Gadamera (»The Question of Gadamer's Hermeneutics«). Taj njemački filozof tradiciju ne shvaća kao statičko prenošenje znanja, nego kao dijaloški proces u kojem se isprepliću povijesni i suvremeni horizonti. Smatra da svako razumijevanje zahtijeva odgovarajuće predrzumijevanje koje oblikuje naš svjetonazor. Gadamerov je doprinos u tome što, odbacujući objektivnu metodu, ističe dinamičku narav tradicije, koja se trajno mijenja kroz susrete s novim interpretacijama, što omogućuje stvaranje novih smislova i dalekosežnih implikacija za suvremenu hermeneutiku.

Uvide u hermeneutičku filozofiju Paula Ricœura (»Text and Action: Insights into the Hermeneutic Philosophy of Paul Ricœur«) izložio je Janez Vodičar (Teološka fakulteta, Univerza v Ljubljani). Ricœurova želja da razumije ljudska bića dovela ga je preko refleksivne filozofije i fenomenologije do hermeneutike. Za njega je važan tekst, koji mu omogućuje da razumije temelj postojanja te istodobno provede objektivno znanstveno istraživanje. Vodičar je istaknuo da su Ricœura njegove hermeneutičke postavke dovele do toga da otvori interpretacije koje naglašavaju ljudsku želju za transcendentnim. Za Ricœura upravo je čovjekova zarobljenost u konačnosti mogućnosti i beskonačnost želje put prema religioznosti, kojoj se može pristupiti samo indirektno, putem simbola, obreda i teksta.

Affil. Rsch. Richard Atchadé, PhD (Center John XXIII, Grand Seminary, Luxembourg) propitivao je ulogu tradicije u političkoj filozofiji na primjeru dijaloga Lea Straussa i Hanne Arendt (»The Role of Tradition in Political Philosophy: Leo Strauss and Hannah Arendt in Dialogue«). Oboje filozofa su, suočeni s nemoći liberalne demokracije i snage totalitarizma, zastupali krizu politike i racionalnosti. Leo Strauss suvremenu krizu definira kao krizu racionalnosti te zastupa povratak klasičnoj filozofiji i filozofskom načinu življenja, koji zadržava razmak između razuma i političke stvarnosti. Hannah Arendt pak suvremenu krizu definira kao političku te smatra nužnim preuzeti per-

spektivu svijeta kroz njegovo razumijevanje koje je različito od klasičnog filozofskog traganja za istinom. Uspoređujući ih, Atchadé dolazi do zaključka koji bi bio bolji način promišljanja suvremene situacije i koju ulogu bi imala tradicija u nadvladavanju suvremene političke krize.

Reinterpretaciju islamske tradicije u misli Mohammeda Arkouna («Reinterpretation of Islamic Tradition in the Thought of Mohammed Arkoun») izložio je izv. prof. dr. sc. Tomislav Kovač (KBF Sveučilišta u Zagrebu). Propitujući što u islamu još nije mišljeno, što je nemoguće misliti i što je moguće misliti, Arkoun želi osloboditi islamsku misao i tradiciju od stoljetne intelektualne stagnacije i ideološke uporabe. Na taj način želi aktivirati neotkrivene potencijale koji bi pomogli muslimanima da islam učine inkluzivnom, tolerantnom i humanističkom religijom, otvorenom za koegzistenciju s drugim religijama, kulturama i civilizacijama. U tom smislu Kovač smatra Arkounovu hermeneutiku neizostavnom za suvremeni islam.

Prof. dr. sc. Danijel Tolvajčić moderirao je drugim dijelom simpozija, koji je bio posvećen teološkom pristupu tradiciji i hermeneutici.

Prof. Christoph Heil, PhD (Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Graz) istražio je očuvanje tradicije kroz prilagođavanje kod apostola Pavla i sinoptičkih evanđelja («Handing On. Preservation of Tradition Through Appropriation in Paul and the Synoptic Gospels»). Za Pavla i sinoptike tradicija je trostruka: židovsko Sveto pismo, Isusova tradicija i tradicija Crkve. Heil je pokazao kako su Pavao i sinoptici sačuvali i prilagodili te tradicije na primjerima prilagodbe lika Abrahama, Isusova iskaza o rastavi braka te ideje o Isusovu uskrsnuću. Značajno je da povezuju temeljni konzervativizam prema tradiciji s osvježavajućom kreativnošću, ponekad čak »izmišljajući« tradiciju, a iz čega se mogu izvući korisni uvidi za današnje poimanje tradicije.

Doc. dr. sc. Jakov Rađa (KBF Sveučilišta u Zagrebu) bavio se hermeneutikom tradicije kroz njezino shvaćanje u crkvenoj tradiciji («Hermeneutics of Tradition in the Tradition of the Church»). Tradicija nema veze s vraćanjem u prošla vremena, nego je prostor unutar kojeg smo oblikovani kršćanskim principima da bismo u sadašnjosti mogli od njih živjeti. Tradiciji je potrebna hermeneutika, koja pokazuje činjenicu da vjera ne pretpostavlja samo narav, nego i kulturu. Crkva je kroz povijest uvijek znala da je tradicija interpretacija kerigme i vjere koju je primila od apostola.

Izv. prof. dr. sc. Nedjeljka s. Valerija Kovač (KBF Sveučilišta u Zagrebu) pokazala je dinamičku viziju tradicije kod Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. («The Dynamic Vision of Tradition by Joseph Ratzinger / Benedict XVI»). Ratzingerovo shvaćanje tradicije utemeljeno je na personalnom i povijesnom

razumijevanju Božje objave, iz koje proizlazi Sveto pismo kao njezin materijalni princip i tradicija kao njezina eksplikacija. Kako je objava živa stvarnost prisutna na različite načine u Crkvi, tradicija ima više dimenzija i može ju se razumjeti samo u kompleksnom suodnosu objave, Crkve, Svetog pisma i vjere. Na pozadini današnjeg vremena Crkve, s. Valerija Kovač istaknula je Ratzingerovo zastupanje isprepletenosti kontinuiteta i diskontinuiteta tradicije, s posebnim naglaskom na njegovu odreknuću od papinske službe, s kojom je sam inicirao promjenu tradicije.

Odnos tradicije i inovacije u teologiji (»Tradition and Innovation«) proučavao je izv. prof. dr. sc. Branko Murić (KBF Sveučilišta u Zagrebu). Murić smatra da tradicija može i treba biti inovativna unatoč njezinoj funkciji utemeljenja i čuvanja u razumijevanju objave. Autentična inovacija treba izrasti iz dublje povezanosti s Isusom Kristom, a ne iz pritiska društvenih trendova, u otvorenosti Duhu Svetom, koji vodi naše razlučivanje. Kršćanska teologija pozvana je razlikovati vrijedne inovacije od utjelovljene Riječi posredovane objavom te izbjegavati suvremene trendove putem »*auditus fidei et temporis*«.

Ass. Prof. Antonina Wozna, PhD (Katholisch-Theologische Fakultät der Universität Graz) izlagala je o ontolingvističkoj hermeneutici i njezinim tomističkim izvorima iz rodne perspektive (»Ontolinguistic Hermeneutics and its Thomistic Sources, Gender Perspectives«). Pokazala je kako se dogodio *aggiornamento* tomizma i promijenio perspektivu svrhe teologije. Sukladno feminističkoj kategoriji iskustva, hermeneutički status teologije zahtijeva njezinu uključenost u stvarnost cijelog čovječanstva. Zatim je pokazala rodnu primjenu ontolingvističke hermeneutike sukladno principima prikladnosti i vjernosti, kršćanske vlastitosti, vjerničke kreativnosti i relevantnosti.

O ulozi obitelji u očuvanju religijskog identiteta i kršćanskoj tradiciji u svjetlu novog *Direktorija za katehezu* (»The Role of Family in Preserving Religious Identity and Christian Tradition in the Light of the *New Directory for Catechesis*«) govorila je doc. dr. sc. Iva Nežič Glavica (Tološka fakulteta, Univerza v Ljubljana). U suvremenoj kulturi, koja propituje tradicionalne vrijednosti i vjerske prakse, obitelj kao »*ecclesia domestica*« pozvana je naći ravnotežu između utjecaja digitalnog društva i življenja sukladno evanđeoskim vrijednostima. Uzimajući u obzir sinodalni proces, Crkva je svjesna važnosti uloge obitelji, posebno u različitim područjima: u katehezi roditelja čija se djeca pripremaju za primanje sakramenata, u vođenju skupina bračnih drugova te u intergeneracijskoj katehezi, a o čemu govori i novi *Direktorij za katehezu*.

Poslije svakog dijela izlaganja razvile su se zanimljive i plodonosne diskusije. Zaključeno je da je tema simpozija izuzetno važna, posebno u našem

vremenu zaborava ili pre naglašavanja tradicije, te njezine ispravne interpretacije, bez čega nije moguće graditi pravu budućnost.

Svi su predavači svojim predavanjima potaknuli živu raspravu, što je na više načina potvrdilo relevantnost teme simpozija. Kao posebnu karakteristiku toga simpozija svi sudionici su naglasili kombinaciju njegove znanstvene ozbiljnosti, pripremljenosti predavača, ali i opuštene atmosfere i dobrohotnosti svih sudionika koji su se ujedinili u nenatjecateljskom traženju odgovora na brojna pitanja koja su potaknula predavanja. Simpozij je pratilo i nekoliko studenata poslijediplomskoga studija.

Međunarodni simpozij dio je aktivnosti institucijskog projekta »Teologija i komunikacija« (suvoditelji: izv. prof. dr. sc. Tomislav Kovač i izv. prof. dr. sc. Branko Murić), koji se provodi u okviru 3. Strateškog područja Strateškog programa znanstvenih istraživanja KBF-a »Kršćanski humanizam pred suvremenim antropološkim, etičkim, socijalnim i simboličkim izazovima«, a pridonosi ostvarenju ciljeva njegove druge teme »Teologija i komunikacija«.

Osim što je izravno vezano uz institucijski projekt KBF-a Sveučilišta u Zagrebu i strateško područje sustavne teologije u vremenu od 2021. do 2026. godine, rečeni institucijski projekt nastavak je višegodišnje interdisciplinarnе suradnje između Katedre fundamentalne teologije i Katedre filozofije, koja se razvila kroz zajedničko istraživanje pod nazivom »Granična pitanja filozofije i teologije« (2016. – 2021.) i trenutno istraživanje nazvano »Teologija i komunikacija« (od 2021.), što je urodilo višestrukim rezultatima, primjerice organizacijom više domaćih i međunarodnih simpozija, objavljivanjem zbornika radova i autorskih knjiga na dotične teme. U sklopu prvih dviju faza institucijskog projekta »Teologija i komunikacija« uspješno su ostvarena dva istraživanja: Komunikacija istine u kontekstu (post)globalizacijskih promjena kulture (2022.) i Komunikacija istine: filozofija i teologija pred izazovima digitalnog doba (2023.). Polazeći od činjenice da je komunikacija, u najširem smislu riječi, jedna od temeljnih datosti koje obilježavaju današnji svijet (tiskani i audiovizualni mediji, digitalno posredovanje sadržaja, itd.), ovo istraživanje želi razmišljati kako teologija i filozofija stoje pred izazovima suvremenih komunikacijskih kanala te kako razumijevati i osmisliti posredovanje »vječnih metafizičkih istina« u doba misaonog relativizma i tehnološkog imanentizma.